

ANAYASA MAHKEMESİ KARARI

Esas Sayısı:1971/3

Karar Sayısı:1971/17

Karar Günü:11/2/1971

Resmi Gazete tarih/sayı:6.8.1971/13918

İtiraz yoluna başvuran : Keşap Sulh Ceza Mahkemesi.

İtirazın konusu : Mahkemece 1/11//1339 günlü, 367 sayılı (Rüyeti bir mahal mahkeme veya daireî adliyesine ait olan deavi ve mesalihi diğer mahal mahkeme veya daireî adliyesinde muvakkaten rü'yet ve hükkâm ve müstantıklar ve hâkim muavinleriyle müddeiûmumilere vazifei asliyelerine ilâveten vezaifi saireî adliyeyi dahi kezalik muvakkaten ifa ettirmeye Adliye Vekâletinin mezuniyetine dair Kanun) un I. maddesi Anayasa'ya aykırı görülmüş ve Türkiye Cumhuriyeti Anayasası'nın 151. maddesine dayanılarak Anayasa Mahkemesine başvurulmuştur.

I. Olay:

"Meskûn mahalde sebepsiz yere silâh atmak" eyleminden dolayı sanık hakkında Keşap Sulh Ceza Mahkemesinde bakılmakta olan 1970/151 esas sayılı dâvanın Yargıtay'ın bozma kararından sonraki 11/1/1971 günlü ilk duruşmasında mahkeme, geçici yetki ile sulh ceza işlerine Bakan sorgu hâkimine bu yetkinin verilmesine kaynaklık eden 1/11/1339 günlü, 367 sayılı Kanunu Anayasa'ya aykırı görerek Cumhuriyet Savcısından düşünce "İstenmesine karar vermiş; Cumhuriyet Savcısı görüşünü aldıktan sonra da 367 sayılı Kanunun 1. maddesinin iptali için Anayasa Mahkemesine başvurulmasını ve dâvanın geri bırakılmasını 15/1/1971 gününde karara bağlamıştır.

III. Yasa metinleri :

1- İtiraz konusu hüküm :

1/11/1339 günlü, 367 sayılı Kanunun itiraz konusu 1. maddesi şöyledir : (Üçüncü Tertip Düstur - Cilt : 5 - Sayfa : 406)

"Rü'yeti bir mahal mahkeme ve daireî adliyesine ait olan devai ve mesalihi diğer mahal mahkeme veya daireî adliyesinde muvakkaten rü'yet ve hükkâm ve müstantıklar ve hâkim muavinleri ile müddeiûmumilere vazifei asliyelerine ilâveten vezaifi saireî adliyeyi dahi kezalik muvakkaten ifa ettirmeye Adliye Vekili mezundur."

(Bu maddenin Cumhuriyet Savcılarına geçici ek adli görev verilmesinde Adalet Bakanına yetki tanıyan hükmü Anayasa Mahkemesinin 1969/9 - 1969/38 sayılı, 24/6/1969 günlü kararıyla ve iptal hükmü 23/12/1969 da yürürlüğe girmek üzere iptal edilmiştir.

Kararın yayımı : 14/8/1970 günlü, 13494 sayılı Resmî Gazete

Anayasa Mahkemesi Kararlar Dergisi : Sayı : 7; Sahife 375-384)

2- Dayanak olarak ileri sürülen Anayasa hükümleri :

İtiraz konusu hükmün Anayasa'nın hangi maddelerine aykırı olduğu mahkemece açıklanmamıştır.

IV. İlk inceleme :

Esas Sayısı:1971/3
Karar Sayısı:1971/17

İlk inceleme raporu ve konuya ilişkin öteki kâğıtlar okunduktan Sonra önce 367 sayılı Kanunun 1. maddesinin iptalini isteyen mahkemenin itiraz yoluna başvurmaya yetkisi bulunup bulunmadığının tartışılıp çözülmesi gerekli görülmüştür.

Anayasa'nın 151. maddesine göre bir mahkeme ancak bakmakta olduğu dâvada uygulanacak kanun hükümlerini, Anayasa'ya aykırılığını ileri sürerek Anayasa Mahkemesine getirilebilir. Bu hükmün benzeri 22/4/1962 günlü 44 sayılı Yasanın 27. maddesinde de vardır.

Keşap Sulh Ceza Mahkemesi 1/11/1339 günlü, 367 sayılı Kanunun 1. maddesinin Anayasa'ya aykırı olduğunu ileri sürmüştür. 367 sayılı Kanunun 1. maddesi görülmesi bir yerin mahkemesine veya adalet dairesine ilişkin dâva ve işlerin başka yer mahkemesinde veya adalet dairesinde geçici olarak gördürülebilmesini ve hâkimlere, sorgu hâkimlerine ve hâkim yardımcılara aslî görevlerine ek geçici olarak başkaca adlî görevlerin yaptırılabilmesini hükme bağlamaktadır.

Mahkemenin bakmakta olduğu 1970/151 sayılı dâvanın konusu, "meskûn mahalde sebepsiz silâh atmak" eylemidir.

367 sayılı Kanunun 1. maddesi Keşap Sulh Ceza Mahkemesinin, bakmakta olduğu dâvada uygulayacağı hüküm değildir. Gerçi dâvaya bakan hâkim aslında sorgu hâkimidir ve kendisine ilk soruşturmasını yapmadığı işlerde hâkime yardım etmek üzere Yüksek Hâkimler Kurulunca 4/12/1969 günlü tel yazısı ile yetki verilmiştir. Yetkinin kaynağı ve dayanağı 367 sayılı Kanunun 1. maddesi ise de maddeyi uygulayan Keşap Sulh Ceza Mahkemesi değil, geçici yetkiyi vermek suretiyle işlem yapan Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümüdür. Zaten itiraz konusu hüküm o niteliktedir ki ancak bu hüküm uyarınca bir işlem yapılmak yoluyla; ya geçici yetki verilerek yahut geçici yetki kaldırılarak uygulanabilir. Onun için de hükmün bir mahkemece uygulanması hiç bir zaman söz konusu olamaz.

Kendi hâkimlik niteliği üzerinde içine kuşku düşen bir hâkim durumunun yasaya uygun olup olmadığını araştırabilir; kendisine Yüksek Hâkimler Kurulunca geçici yetki verilmesine ilişkin yazıyı ve buna kaynaklık eden hükümleri gözden geçirebilir. Ancak şu tutum hiç bir zaman o hükümlerin bakılmakta olan dâvada hâkimce uygulandığı veya uygulanacak olduğu anlamını taşımaz. Kaldı ki Anayasa'ya göre bakılmakta olan dâvada uygulanmış değil, uygulanacak hükümlerin Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülebilir.

Tersine bir görüş "uygulanacak" deyimini değil delâlet et+ipi hukukî kavramdan, sözlük anlamından bile uzak düşürecek biçimde bir yorum zorlaması olur; iptal dâvası (Anayasa - madde 149) ve itiraz (Madde 151) yolları arasında hiç bir ayırım bırakmaz. Oysa bu iki yol arasındaki anayasal ayırım göze batacak kesinliktedir. Aşağıda konuya kısaca değinilmesi yararlı olacaktır.

Bilindiği gibi Anayasa, Anayasa'ya aykırı hükümlerin yürürlükten kaldırılması, başka bir deyimle, ayıklanması için "iptal dâvası" müessesesini kurmuştur. (Madde 149 ve geçici madde 9/2). Bu müessesenin işleyişi soyut konularda genel nitelikte sonuçlar doğurur. İptal dâvası sonunda iptaline karar verilen hüküm karar gününde; iptalin yürürlüğe girmesi için kararda başka bir gün öngörülmüşse o günde kendiliğinden yürürlükten kalkar (Madde 152/2).

Anayasa'ya aykırılık iddialarını Anayasa Mahkemesine getirebilme yolunu mahkemelere açık tutan düzenin işleyebilmesi ise; ortada somut bir olayın; yani belli bir dâvanın bulunması, Anayasa'ya aykırılığı ileri sürülen kanun hükmünün mahkemenin o dâvada uygulayacağı bir hüküm olması, aykırılık iddiasının ancak o dâvadaki taraflarca ileri sürülmesi ve mahkememin iddianın ciddî olduğu kanısına varması veya hükmü kendiliğinden Anayasa'ya aykırı görmesi gibi koşulların gerçekleşmesine bağlıdır. Anayasa koyucunun bu son derece dar çerçeveli düzenle güttüğü erek

Esas Sayısı:1971/3
Karar Sayısı:1971/17

"iptal dâvası" müessesesinin varlığına rağmen her nasılsa yürürlükte kalabilmiş bir takım Anayasa'ya aykırı hükümler yüzünden belirli kişilerin belirli haksızlıklara uğramalarını önlemektir. Buna bir de mahkemelerin Anayasa'ya aykırı gördükleri hükümleri uygulamaktan kaçınmalarına böylece Anayasa'nın üstünlüğü ilkesinin bu alanda da korunmasına bir yol sağlanması ereği eklenebilir. Anayasa'nın 151. maddesinin getirdiği düzende Anayasa'ya aykırılık iddiası bir dâvada bekletici sorun olarak ortaya çıkar. Mahkeme Anayasa'yâ aykırı gördüğü veya Anayasa'ya aykırılığı iddiasının ciddi olduğu kanısına vardığı kanun hükümlerini uygulamaz ve Anayasa Mahkemesine başvurur.

İptal dâvasını açmaya hakkı olanların bir kanunun yalnızca Anayasa'ya aykırı bulunduğu yönündeki görüşleri Anayasa'ya uygunluk denetimi düzenini işletmeye yeterken burada böyle bir hükmün ancak belirli bir kişinin belirli haklarını etkileme durumuna geçişi halinde düzen işleme yoluna girebilmektedir. Anayasa'nın 151. maddesinde öngörülen yolun, 149. maddedeki tersine Anayasa'ya aykırılık konusunun Boyut ve genel değil somut ve özel bir açıdan ele alındığının ve olayları ve onların taraflarını önalanda tuttuğunun bir başka kanıtı da mahkemelerden gelen Anayasa'ya aykırılık iddiaları üzerine verilmiş hükümlerin olayla sınırlı ve yalnız tarafları bağlayıcı olmasını yahut tıpkı bir iptal dâvası sonunda verilmiş kararlar gibi genel nitelikte etkiler yaratmasını Anayasa'nın, Anayasa Mahkemesinin taktirine bırakmış bulunmasıdır (Madde 152/4). Demek ki Anayasa'nın 151. maddesine göre verilen bir hüküm ancak Anayasa Mahkemesince aksine karar alınmadıkça, bir iptal dâvası sonunda verilmiş hükümlerin etki ve kapsamını edinebilir. O halde Anayasa'ya aykırı kanunların ayıklanması 151. maddede öngörülen düzenin baş ereği ve o düzenle doğrudan doğruya elde edilebilecek bir sonuç değildir. Bunun düzenin dolaylı bir etkisi, bir yan sonucu gibi görülmesi daha yerinde olur.

Özetlemek gerekirse: 1/11/1339 günlü, 367 sayılı Kanunun 1. maddesi Keşap Sulh Ceza Mahkemesinin bakmakta olduğu dâvada uygulayacağı bir hüküm değildir. Mahkeme bu hükmü, Anayasa'ya uygunluk denetimi için Anayasa Mahkemesine getiremez. Anayasa'nın 151. ve 44 sayılı Kanunun 27. maddelerine uymayan itirazın, itirazda bulunan mahkemenin yetkisizliği yönünden reddi gereklidir.

Nuri Ülgenalp, muhittin Taylan, Ziya Önel, Kani Vrana, Muhittin Gürün, Lûtfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu bu görüşe katılmamışlardır.

V. Sonuç:

1/11/1339 günlü, 367 sayılı Kanunun 1. maddesini Keşap Sulh Ceza Mahkemesi bakmakta olduğu dâvada uygulama durumunda bulunmadığından, Anayasa'nın 151. maddesine uymayan itirazın, itiraz yoluna başvuran mahkemenin yetkisizliği yönünden reddine Nuri Ülgenalp, Muhittin Taylan, Ziya Önel, Kani Vrana, Muhittin Gürün, lûtfi Ömerbaş ve Ahmet H. Boyacıoğlu'nun karşı oylarıyla ve oyçokluğu ile 11/2/1971 gününde karar verildi.

Başkan
Hakkı Ketenoğlu

Üye
Celalettin Kuralmen

Üye
Fazıl Uluocak

Üye
Sait Koçak

Üye
Avni Givda

Üye
Nuri Ülgenalp

Üye
Muhittin Taylan

Üye
Şahap Arıç

Üye
İhsan Ecemiş

Üye
Ahmet Akar

Üye
Ziya Önel

Üye
Kâni Vrana

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

Anayasa'nın 151. ve Anayasa Mahkemesinin Kuruluşu ve Yargılama Usulleri hakkındaki 22/4/1962 günlü ve 44 sayılı Kanununun 27. maddeleri hükümlerine göre mahkemeler, ancak bakmakta oldukları bir dâva dolayısıyla Anayasa Mahkemesine itiraz yoluna başvurabilirler. Bir dâvanın hukuken varsayılabilmesi için ise, onun kanunlara uygun olarak açılmış ve ayrıca mahkemenin yetkisi içine girmekte bulunmuş olması gerekir. Bundan başka, aynı hükümler uyarınca mahkemelerin bu başvurmaları, o dâva nedeniyle uygulanacak olan kanun hükümleri ile sınırlı bulunmaktadır.

Olayımızda birinci koşulun gerçekleştiğinde bir kuşku yoksa da, ikinci koşulun gerçekleşmediği konusunda çoğunluğun görüşüne katılmağa olanak görülememiştir.

Anayasa'nın 32. maddesi "Hiç kimse tabî hâkiminden başka bir merci önüne çıkarılamaz. Bir kimseyi tabî hâkiminden başka bir mercii önüne çıkarma sonucunu doğuran yargı yetkisine sahip olağan üstü merciler kurulamaz." şeklindeki hükümleriyle, olağanüstü mercilerin tabî yargılama yeri veya hâkimi olamayacağı esas kuralını koymuş bulunmaktadır. Olağan bir yargılama yeri ile olağanüstü bir yargılama yerini birbirinden ayırmağa elverişli ölçü ise, birincilerin olaylardan önce genel olarak ve diğerlerinin ise olaylardan sonra olaya özel olarak kurulmuş olmalarıdır. İşte, olaylardan önce genel olarak kurulmuş olup ta somut bir olayla ilgili bulunmayan yargı yerlerine "tabî yargı yeri" ve böyle yerlerin hâkimlerine de "tabii hâkim" denilmektedir.

Anayasa "Mahkemelerin kuruluşu" başlığını taşıyan 136. maddesiyle, mahkemelerin kuruluşu, görev ve yetkileri, işleyiş ve yargılama usulleri konularının kanunla düzenlenmesini öngörmüş bulunmaktadır. Bu bakımdan, Anayasa'nın yukarıda gösterilen "tabî yargı yolu" ilkesinin, yasama organınca öncelikle gözönünde bulundurulması gerekir. Nitekim, Anayasa Komisyonu raporunda (Herkesin, kanunun genel olarak koyduğu görev ve yetki esasları ile belli olan hâkim tarafından muhakeme edilmesi, şahıs güvenliğinin baş şartıdır. Kişinin kanunî olmayan, yani tabî hâkiminden başka mercilerde muhakeme edilmesi, bu alanda özel muameleye tabi tutulması hukuk devletinin asla kabul edemeyeceği bir tutum teşkil eder.) diye yer alan gerekçeler,

Esas Sayısı:1971/3
Karar Sayısı:1971/17

32. maddede öngörülen ilkeleri daha ziyade açığa kavuşturmakta ve böylece bu ilkelerin konulusu amaçlarını daha belirli bir duruma getirmektedir.

Bu hükümlerin birlikte incelenmesinden anlaşılmaktadır ki, genel olarak herkes için olaylardan önce kurulmuş olup da kuruluşları, görev ve yetkileri, işleyiş ve yargılama usulleri kanunla belli edilmiş bulunan mahkemeler "tabiî mahkeme" ve bunların hâkimleri de "tabiî hâkim" dir.

Yine Anayasa Komisyonu raporunun, 32. maddesinin 2. fıkrası hükmünün, kişileri, genel kurallara göre belli olan tabiî yargılama yerlerinden veya tabiî hâkimlerin elinden alıp, olağan üstü olarak kurulmuş bulunan üst mahkemelerin veya mercilerin kararlarına terkeden kanunların çıkarılmasını önlemek amacıyla ve ayrıca bu yoldaki sürekli gereksinmelere karşılık vermek üzere konulduğu ve bu nitelikteki hükümlerin bir çok anayasalarda ve hatta eski Kanunî Esasımızda bile yer aldığı belirtilmek yolu ile bir kişinin, görev ve yetkileri ancak kanunla belli edilmiş bir yargı yerinden başka bir yargı yerine çıkarılması olanağını yaratacak kanun hükümlerinin Anayasa'ya aykırı düşeceğine işaret edilmek istenilmiştir. Demek ki, "tabiî yargı yolu" kavram ve ilkesi olağanüstü yargı yerlerinden başka, yetkisiz ve görevsiz yargı yerlerini de kapsayacak genişliğe sahiptir. Çünkü, yetki ve görevle ilgili yasa hükümleri, gerek kişi ve gerek toplum için bir güvencedir.

O halde, "tabiî yargı yeri ve hâkimi" temel kuralının doğal bir sonucu olarak, bir ceza mahkemesinin, kendisine açılmış bulunan bir dâvayı görmeğe çeşitli yönlerden yetkili veya görevli bulunup bulunmadığını saptamak ve kanunî gereğini yapmak üzere, o dâvanın açılışı ve kendisine getirilişi ile ilgili işlemleri incelemesi gerekmektedir. Zira, herkesin, kanunun genel olarak koyduğu yetki ve görev esaslarıyla belli olan bir yargı yeri veya hâkimi tarafından yargılanması kişi güvenliğinin de baş koşuludur. Kişilerin kanunî, yani doğal hâkimden başka mercilere yargılanması ve bu alanda özel bir işleme bağlı tutulması, hukuk devletinin asla kabul edemeyeceği bir tutum teşkil eder. Ceza yargı yerlerinin yetki ve görevleriyle ilgili kanun hükümlerinin bu nedenlerle kamu düzenini ilgilendirdiği öngörülmüş bulunduğundan, bunların ceza soruşturmasının her evresinde mahkemelerce, öncelikle kendiliğinden veya bir istek veyahut bir kanun yoluna başvurma üzerine, incelenip gözönünde bulundurulması olanak ve zorunluğu vardır.

Yukarıdaki açıklamalar göstermektedir ki, bir yargılama yeri kendisine getirilen bir işin veya uyuşmazlığın çözümlenmesi sırasında, her-şeyden önce ve soruşturma veyahut kovuşturmanın her evresinde, kendisinin bu işi veya uyuşmazlığı çözümlenmeğe yetkili veya görevli olup olmadığını belli eden kanun hükümlerini kendiliğinden veya taraflarla ilgilerin kanun yollarına başvurmaları üzerine, inceliyerek tabiî yargı yeri bulunup bulunmadığını saptaması ve sonucuna dayanarak, ya yargı görevine devam etmesi veyahut yetkisizliğine veya görevsizliğine karar vermesi gerekli ve zorunlu bulunmaktadır. Diğer bir deyimle, yargı yerleri kendilerinin görev ve yetkilerini belli eden kanun hükümlerini kendilerine getirilen iş veya uyuşmazlığın çözümlenmesinde herşeyden önce ve her evrede uygulamak durumunda bulunmaktadır. Zira, o işin veya uyuşmazlığın çözümlenmesi, usul kanunları veya diğer kanunların bu nitelikteki hükümleriyle yargı yerlerinin görev ve yetkilerini belli eden hükümlerle doğrudan doğruya ilgili olup, hatta, gerek kişi haklarını güvence altına almak ve gerek kamu düzenini sağlamak amaçları ile konulmuş ve bu nitelikleri nedeniyle ceza soruşturmasının veya kovuşturmasının her evresinde ve her şeyden önce kendiliğinden dahi gözönünde bulundurulması zorunlu bulunan bu hükümlerin doğru ve uygun bir şekilde uygulamaları ile sıkı sıkıya bağlı tutulmuştur.

Bir yargı yeri kendisine getirilen bir işte, onu görüp çözümlenmekle görevli veya yetkili olup olmadığını saptayıp, bu konudaki kanun hükümleri o işin veya uyuşmazlığın çözümlenmesinde uygulanır zorunluk ve durumunda bulunduğu gibi, getiren yerin veya kişinin dahi onu getirmekle

Esas Sayısı:1971/3
Karar Sayısı:1971/17

yetkili veya görevli olup olmadıklarını dahi aynı şekilde saptamaları, yani bu konudaki kanunun hükümlerini dahi uygulamaları zorunludur. Çünkü, ceza soruşturma ve kovuşturmalarında iş veya uyuşmazlıkların tabîi yargı yerlerine götürülmeleri, yani bu konudaki kanun hükümlerinin kendiliğinden dahi gözününde bulundurulması, gerek Anayasa'nın ve gerek Anayasa'ya uygun şekilde çıkarılmış kanunların gereği bulunmaktadır.

Demek ki, ceza işlerinde yargı yerleri kendilerine getirilen işleri, veya uyuşmazlıktan getiren yer veya kişilerin bunları getirmeğe yetkili veya görevli olup olmadıklarını belli etmekte bulunan kanun hükümlerini dahi, o iş veya uyuşmazlığın çözümlenmesi sırasında uygulama durumunda bulunmaktadır. Bu şekilde bir kabul, Anayasa'dan gelip uygulama yerini usul kanun ve hükümlerinde bulan "tabîi yargı yolu" ilkesinin olağan ve kaçınılmaz sonucudur.

Diğer yönden, bir dâvaya bakmakta olan mahkemenin, herşeyden önce o dâvaya bakmağa yalnız mahkeme bakımından değil, aynı zamanda hâkimin kişiliği bakımından dahi yetkili olup olmadığını inceleyerek saptaması, yukarıda işaret olunan "tabîi yargı yolu" kavraya ve ilkesinin kapsamı içinde bulunmaktadır. Zira yargı görevine giren çalışmalarını yaparak gerekli kararları verecek olan süje hâkimdir. İşte bu nedenle, olayımızda yerinde görev yapan sorgu hâkimine aynı yerdeki sulh ceza mahkemesine çıkma yetkisinin verilmesinde, yetkili merciin dayandığı kanunun ilgili maddeleri hükümlerinin, o dâva nedeniyle uygulanacak kanun hükümlerinden sayılmaları zorunluğudur.

Gerçekten, ceza yargılama çalışmalarının süjelerinden biri bulunan hâkimin, yetki ve görevi, işgal ettiği yargı yerine göre değişir. Tabîi hâkim, yukarıda dahi gösterildiği üzere, önce olağan bir yargı yerinin hâkimidir. Böyle bir hâkimin belli bir yargılama yerine geçip yargılama yetkisini kullanması ve yargılama görevi yapabilmesi için, kanunlara uygun olarak ve yetkili merci tarafından atanmış, yani belli bir yargılama yerinde görev yapma yetkisini almış olması şarttır. Ancak, bu takdirdedir ki hâkim, belli bir yargı yerinde çalışma yetkisini elde etmiş olur. Bu nedenle, bir hâkimin atandığı belli bir yargı yerinden başka aynı yerdeki diğer bir yargı yerinde dahi çalışması merciince uygun görülüş ise, örneğin, bir yerde sorgu hâkimi olarak atanan bir hâkimin o yerdeki mahkemelerden birisinde dahi çalışması istendiğinde, kendisine bu yetkiyi veren bir karara, yani geniş anlamdaki bir atama işlemine de gerek ve zorunluk vardır. Bundan başka bir hâkimin yargılama görevini yapabilmesi için, önce atandığı yargı yerindeki görevine başlamış olması ve diğer yönden hastalık, izin ve diğer bir eyre atanma gibi bir nedenle bu görevinden ayrılmamış olması dahi gerekir.

Yukarıdaki açıklamalardan çıkan sonuç, "Tabîi yargı yolu" kavram ve ilkesi içinde sadece olağan ve olağanüstü yargı yerleri ve yargı yerlerinin görev ve yetkileri konuları değil, aynı zamanda görevli ve yetkili yargı yerlerindeki hâkimlerin statü ve kişilikleri dahi yer almaktadır.

O halde, bir yargı yerinde bir iş veya uyuşmazlığın çözümlenmesi sırasında, o yargı yerinde çalışan hâkim ve hâkimlerin kendi kişilik ve statüleri bakımından dahi görevli ve yetkili olup olmadıkları, soruşturma veya kovuşturmanın her evresinde ve her şeyden önce, her halde kendiliğinden veya bir istek veya bir kanun yoluna baş vurma üzerine incelenerek saptanmalı ve sonucuna göre davranmalıdır. Örneğin, kendisine gelen bir uyuşmazlığı çözümlenmeğe kanunî bir engel bulunan bir hâkim, bu yönü saptadıktan sonra sonucuna dayanarak, kanunen gerektiğinde, o uyuşmazlığa bakmaktan çekinmelidir.

Olayımızda, yetkili merci bulunan Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümü tarafından 22/4/1962 günlü ve 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 25. maddesinin 6. bendindeki kayda dayanarak sorgu hâkiminin 1 Kasım 1339 günlü ve 367 sayılı Kanunun 1. maddesi uyarınca, aslı görevine ek olarak, aynı yerde sulh ceza mahkemesindeki işlere de bakma yetkisinin verildiği

Esas Sayısı:1971/3
Karar Sayısı:1971/17

ve hâkimin de, bu kanun hükmünün Anayasa'ya aykırılığını ileri sürerek iptaline karar verilmesini istediği görülmüştür.

İşte, asıl görevlerine ek olarak aynı yerdeki sulh ceza mahkemesine çıkma yetkisi verilen bir sorgu hâkiminin, sulh ceza mahkemesinde görülmekte olan dâvayı çözümlenmeğe çeşitli yönlerden yetkili ve görevli olup olmadığını inceleyerek saptaması, yukarıdan beri yapılan açıklamalarda gösterildiği üzere, gerekli ve zorunlu bulunduğu göre, kendisinin yetki ve görevi hakkında bir karara varırken bu konudaki kanun hükümlerine dayanması, yani bu kanun hükümlerini dâvada uygulama durumunda olduğunun kabulü doğal ve kaçınılmaz bir sonuçtur.

Nitekim, kaynak ve dayanağım Anayasa'nın 136. maddesinden alan ceza yargılamalarına ilişkin usul kanunları ile diğer kanunların bu nitelikteki hükümleri uyarınca, ceza mahkemeleri ve hâkimler, kendilerine getirilen iş ve uyuşmazlıklarda, gerek kendilerinin ve gerek getirenlerin çeşitli yönlerden ve nedenlerle yetkili ve görevli olup olmadıklarını, kendiliklerinden veya gerek bir istek ve gerek bir kanun yoluna baş vurma üzerine inceleme konusu yaparak saptamaları ve sonucuna göre bu konudaki kanun hükümlerini uygulayarak, ya işi görmeğe devam etmeleri veya işi yetki veya görev yönünden red edip, hattâ yetkili veya görevli yere göndermeleri veya işi görmekten çekinmeleri gerekli ve zorunlu bulunmaktadır.

Bundan başka, ceza mahkemeleri veya hâkimleri, yukarıda işaret olunan gerek ve zorunluğa uymadıkları takdirde bu yönler, diğer inceleme yargı yerlerince kanun yoluna baş vurulması üzerine ve hükmün temyizi halinde ise inceleme yeri bulunan Yargıtay'ca, ya bir isteğe dayanarak ve herhalde öncelikle resen bozma nedeni yapılmaktadır. Bu yön dahi göstermektedir ki, ceza mahkemeleri ile hâkimleri yetki ve görevle ilgili kanun hükümlerini de uygulama durumundadırlar.

Zira, hâkimin kendisine getirilmiş bulunan bir uyuşmazlığı çözümeğe, kendi kişiliği ve statüsü bakımından dahi yetkili ve görevli olup olmadığı konusu, bu uyuşmazlığın usul hükümlerine uygun olarak doğru ve geçerli bir şekilde görülmesine ve yargılama sonunda esastan verilecek hükmün geçerliğine yetki ve görev yönünden doğrudan doğruya ve uyuşmazlığın sonucuna da bu nedenle dolayısıyla etkili olacağında bir tereddüt öne sürülemez. Kaldı ki, bir dâvanın, açıklandığı şekilde, doğruluk ve geçerliğine ve sonuna sözü geçen nedenle de olsa, etkili olabilen bir kanun hükmünün, bu dâva sırasında mahkemenin uygulama durumunda olacağı bir hüküm teşkil edeceğinde bir kuşku da yoktur.

Ve nihayet Kocaeli Tapulama Mahkemesinin 367 sayılı Yasanın 1. maddesinin Anayasa'ya aykırılığı sebebiyle yaptığı itirazı sonuçlandıran Mahkememizin 4/11/1969 günlü ve E. 1969/32, K. 1965/59 sayılı Kararında, aynı görüşten mühlhem olunarak "Hâkimlere geçici yetki verilmesine ilişkin itirazın esasının incelenmesine" oybirliği ile karar verilmiş olması da, itiraz konusu hükmün bu dâvada uygulanma durumunda olduğunu hiçbir kuşkuya yer bırakmaksızın açıkça ortaya koymuş bulunmaktadır.

Yukarıdaki nedenlerle, çoğunluğun, itiraz konusu hükmü mahkeme bakmakta olduğu dâvada uygulama durumunda bulunmadığından, Anayasa'nın 151. maddesine uymayan itirazın yetki yönünden reddine ilişkin kararma karşıyız.

Üye
Nuri Ülgenalp

Üye
Muhittin Taylan

Üye
Kani Vrana

Üye
Ahmet H. Boyacıoğlu

KARŞIOY YAZISI

1/11/1339 günlü ve 367 sayılı Kanunun itiraz konusu 1. maddesi bir hâkime, bulunduğu yer dışında kalan bir yerdeki dâvaları gördürme veya bulunduğu yerdeki asıl görevine ek olarak başka bir adli görev yaptırma yetkisinin verilebileceğini öngörmektedir. Eskiden Adalet Bakanına ait olan hâkime yetki verilmesi görevi 45 sayılı Yüksek Hâkimler Kurulu Kanununun 29. maddesinin 6 sayılı bendi ile Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümüne verilmiştir.

Olayda Anayasa'ya aykırılık sorunu, yukarıda belirtilen kanunlara dayanılarak Keşap Sorgu Hâkimine, ilk soruşturmasını yapmadığı işlerde, hâkime yardım etme yetkisinin verilmesinden doğmuştur.

Keşap Sulh Ceza Mahkemesi de, bakmakta olduğu dâvada, Sorgu hâkimine yetki verilmesini sağlayan 1/11/1339 günlü ve 367 sayılı Kanunun 1. maddesini Anayasa'ya aykırı görerek Anayasa Mahkemesine baş vurmıştır.

Anayasa'nın 151. maddesinde "bir dâvaya bakmakta olan mahkeme uygulanacak bir kanunun hükümlerini Anayasa'ya aykırı görürse..." hükmü yer almıştır. Buradaki "uygulanacak" sözcüğüne tek yönde anlam vererek, kanunun, hâkime yetki veren merci tarafından uygulandığını, ortada mahkemenin uygulayacağı bir hüküm bulunmadığını, bu nedenle de işin Anayasa Mahkemesine getirilemeyeceğini ileri sürmeye yer yoktur.

Çünkü, Keşap Sorgu Hâkimi, asıl görevi dışında kalan Sulh Ceza dâvasına hangi nedenle baktığını yargılama tutanağına yansıtmak, yani Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümünce kendisine o yolda yetki verildiğini tutanakta belirtmek, tutanakları ve sonuçlandığı dâvalarda da ilâmları "dâvaya bakmaya yetkili Sorgu Hâkimi" diye imzalamak zorunluluğundadır.

Öteyandan hâkim, bakmakta olduğu dâvada mahkemenin kanuna uygun biçimde kurulmuş olup olmadığını kendiliğinden aramakla da yükümlüdür. Ve bu, onun yapması gereken ilk işidir.

Olayda da hâkim, bu yönü araştırmış ve sorgu hâkimine sulh ceza dâvasına bakmasının nedenini teşkil eden 1/11/1339 günlü ve 367 sayılı Kanunun Anayasa'ya aykırı olduğu sonucuna varmıştır.

Kaldı ki, hâkimler, kanunda belirtilenlerden başka, genel ve özel hiçbir görev alamazlar (Anayasa Madde : 134). O halde hâkim, kendisine verilen görevin bir kanuna dayanıp dayanmadığını araştırmak durumundadır. Olayda da mahkeme, sorgu hâkiminin sulh ceza dâvasına bakıp bakamayacağını araştırarak onun dâvaya bakmasının bir kanuna dayandığını görmüş ve böylece dâvaya bakmakla o kanunun uygulama durumunda bulunmuştur.

Anayasa'nın 151. maddesindeki "uygulanacak bir kanunun hükümlerini" deyimini, sadece taraflara veya sanığa uygulanacak hükümler olarak elbette sınırlandırılmaz. Bir dâvada taraflardan biri veya sanık tarafından hâkimin, yetkili olarak dâvaya bakmasını sağlayan kanun hükmünün Anayasa'ya aykırı olduğu ve bu nedenle yetkili hâkimin yargılamayı yapamayacağı ileri sürülürse, sözkonusu kanunun, taraflara veya sanığa uygulanacak bir hüküm kapsamadığı ve savın, sadece bu bakımdan ciddi olduğu kanısına varılmadığı veya Yüksek Hâkimler Kurulu Birinci Bölümü tarafından uygulanmış olan kanunun artık mahkemece uygulanmasına olanak bulunmadığı yollu gerekçelerle istemin reddine karar verilmesi mümkün değildir.

Hâkim Anayasa'ya aykırılık savını ve bu savın hedef tuttuğu kanun hükümlerini inceleyip bir karar vermekle yükümlüdür. Anayasa'nın 151. maddesi, dâva tarafının veya sanığın itirazları olmasa dahi. Anayasa'ya aykırılık konusunda Anayasa Mahkemesine kendiliğinden baş vurabilme olanağını mahkemeye de sağlamıştır. Mahkemenin, Anayasa Mahkemesine kendiliğinden baş

Esas Sayısı:1971/3
Karar Sayısı:1971/17

vurması ile taraflardan birinin veya sanığın bu yoldaki itirazı üzerine baş vurması arasında esas yönünden bir ayırım yapılamaz.

Keşap Sulh Ceza Mahkemesinin 1/11/1339 günlü ve 367 sayılı Kanun hükümlerini, çeşitli yönlerden ve çeşitli nedenlerle inceleyip uygulamak durumunda bulunduğu açık olduğundan itirazın, esas bakımından incelenip karara bağlanmasının doğru olacağı kanısındayız.

Üye
Ziya Önel

Üye
Muhittin Gürün

Üye
Lütfi Ömerbaş